

De poppenspeler van Warschau

Een roman door Eva Weaver

the house of books

Oorspronkelijke titel

The Puppet Boy of Warsaw

Copyright © Eva Weaver, 2013

Copyright voor het Nederlandse taalgebied © 2013 by The House of Books,
Vianen/Antwerpen

Vertaling

AnneMarie Lodewijk

Omslagontwerp

Studio Jan de Boer BNO, Amsterdam

Omslagbeeld

Getty Images

Foto auteur

Bip Mistry

Opmaak binnenwerk

ZetSpiegel, Best

ISBN 978 90 443 3851 5

ISBN 978 90 443 3852 2 (e-book)

D/2013/8899/82

NUR 302

www.thehouseofbooks.com

All rights reserved.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Proloog

ZONDER DE JAS ZOU HET allemaal niet zijn gebeurd. Aanvankelijk was het alleen maar een getuige, een zwarte wollen jas met zes knopen, maar het feit dat er zakken in werden genaaid maakte hem tot een medeplichtige.

Nu ligt hij daar, als een zwijn ontdaan van zijn ingewanden, leeggehaald tot het allerlaatste voorwerp, afgedragen en uit de mode. Alles wat er ooit een schuilplaats in heeft gevonden is verdwenen: Mika en zijn poppen, de oude bril met het gouden montuur, de fluit van de bedelaar, de verbleekte brieven, de foto's en, natuurlijk, de kinderen. Alles, behalve het allerlaatste boekje dat Mika als een geheim in een van de zakken heeft laten glijden. In donkerrood leer gebonden, niet veel dikker dan een schrift, vol foto's, knipsels en korte krabbeltjes – Mika's 'Heldenboek' is een gezonken schat, verborgen in de plooien van de jas.

Toen Mika de jas opvouwde en in een doos propte was hij nog een jonge man. Mika's laatste nacht als vrijgezel was voor de jas de duistere nacht van de ziel. Hier, onberoerd door het licht van de zon, gleed de jas weg in de vergetelheid, langzaam maar zeker vergeten door allen die hij ooit dierbaar was geweest: Nathan de kleermaker, grootvader Jacob, Mika, Ellie, de moeders, de tweeling, de poppen en de weesjes...

Toen keerde Mika terug. Zonder waarschuwing, slechts een enkele flits, gevolgd door een hemels licht. Daar stond hij, net zo grijs als zijn grootvader, zo oud als goede wijn, met aan zijn zijde, met ogen zo bruin als chocolade, een jongen met dezelfde lengte en lichaamsbouw als Mika in de tijd toen de jas zijn eigendom werd.

Opgemeten door de kundige handen van de oude kleermaker, geknipt, gestikt en bezet met een rij mooie zwarte knopen, was dit niet zomaar een jas. En toen de Duitsers Warschau innamen en grootvader Jacob de jas twee jaar later veranderde in een zakkenjas, vond hij een bestemming.

Maar nog vóór de zakken was de mouwband gekomen: een blauwe davidster op een lapje wit katoen, stevig op de rechtermouw van de jas gestikt, als een merkteken. Als je goed kijkt kun je nog steeds een donkerblauw draadje zien zitten op de plek waar de mouwband heeft gezeten, een onschuldig eindje garen uit moeders naaimandje.

In de loop der jaren heeft er van alles en nog wat in de zakken van de jas gezeten, maar het meisje veranderde alles. Voor haar werd de jas een soort vaartuig, zoals de walvis voor Jonas, dat haar opslakte opdat zij veilig naar de andere kant kon worden gebracht.

Zij was het eerste kind dat werd meegesmokkeld en ze rook naar slaap, een diepe onwetende sluimer, en naar sterke, goedkope zeep. De directrice moest haar van top tot teen hebben schoon-geboend. Als ze haar vonden zou ze in elk geval lekker ruiken. Misschien dat de frisse zepige geur haar zou beschermen, een spoortje twijfel zou zaaien in de gedachten van een soldaat. Een gekoesterde herinnering aan zijn eigen kind, schoongewassen, klaar om naar bed te gaan...

Die eerste nacht verleende de jas een schuilplaats aan het meisje, dat zich van niets bewust was, en plooidde zich zo stevig mogelijk om haar heen, waarbij haar krullen als grove wol tegen zijn zijdezachte voering streken. En toen was ze verdwenen, vliegensvlug in andere handen gegeven, en was haar geur de enige herinnering die nog een poosje bleef hangen...

DEEL EEN

HET VERHAAL VAN MIKA

Hoofdstuk 1

New York City, 12 januari 2009

NA EEN SNEEUWSTORM LAG DE sneeuw te glinsteren onder een stralend blauwe hemel. New York was betoverend in de eerste sneeuw, gedempt en volledig getransformeerd. Ondanks, of eigenlijk juist vanwege de sneeuw, stond Mika erop de paar blokken van het metrostation naar het museum te voet af te leggen. Sneeuw haalt overal de scherpe kantjes vanaf. Als een soort verdwijntruc.

Ondanks een slapeloze nacht en de zeurende pijn in zijn linkerarm, liep de oude man te neuriën: de verse sneeuw hield nieuwe beloften in en een zondag met zijn kleinzoon zorgde voor een welkome afwisseling in zijn geïsoleerde bestaan. Om de korte winterdag zo goed mogelijk te kunnen benutten was Daniel al vroeg gekomen en na een overvloedig ontbijt had Mika voorgesteld om rond te dwalen tussen de dinosauriërs in het Natural History Museum. Dus namen ze, gewapend met dikke sjaals en mutsen om hen tegen de snijdende wind te beschermen, de metro naar 72nd Street en liepen vervolgens in noordelijke richting naar Central Park.

Daniel was lang voor zijn dertien jaar, slungelachtig en beweeglijk, met fijne trekken die nieuwsgierigheid uitstraalden en

ook iets brutaals hadden. Mika was altijd dol geweest op de schaamteloze lach van zijn kleinzoon en zijn weerbarstige zwarte krullen. Daarin leek hij op Hannah. En heel erg op Ruth. Zo nu en dan maakte het tweetal opeens een paar malle sprongetjes, om de fijne sneeuw te zien opstuiven in wolken van poedersuiker, Daniel met zijn schoenen en Mika met zijn wandelstok. Ze grinnikten van verrukking.

Het gebeurde toen ze door 72nd Street richting Columbus liepen. Ze passeerden een klein theater – op het eerste gezicht niet veel meer dan een grote, verveloze rode deur waarop een aanplakbiljet hing. Vanuit zijn ooghoeken zag Mika een kleurige poster, waarop in grote letters stond aangekondigd: DE POPPEN- SPELER VAN WARSCHAU – EEN POPPENSPEL.

Mika vertraagde zijn tred, maar bleef niet staan, ondanks het koude zweet dat zich op zijn voorhoofd en tussen zijn schouderbladen verzamelde.

De woorden waren over een afbeelding heen gedrukt van een oude zwarte jas, die uitgespreid lag alsof hij op het punt stond om weg te dansen of te vliegen, met op de rechtermouw een mouwband met een davidsster. Een blauwe ster, zag hij, een Poolse, niet geel, zoals de sterren die de Joden elders hadden moeten dragen. En uit de vele zakken van de jas staken de kleurige hoofdjes van poppenkastpoppen, een heleboel verschillende poppen: een krokodil, een nar, een prinses, een aapje.

Mika's hart klopte heel snel en hard, als een op hol geslagen trommel. Hij reikte in zijn jas, eerst in de linker-, toen in de rechterzak, tastend, alsof hij iets zocht. Hij vond alleen een oude verkeerde zakdoek, een potloodstompje, een extra paar handschoenen. Opeens werd hij overspoeld door een golf van duizeligheid en misselijkheid, vergezeld door een gevoel van machteloosheid en woede dat hem dreigde te verslinden als een woeste leeuw. Zijn borst verkrampde en hij hapte naar lucht. Toen hij Daniels arm greep, klonk zijn stem schril en geforceerd.

‘Danny, laten we alsjeblieft naar huis gaan. Ik moet je iets laten zien.’

‘Wat is er? Ben je niet in orde?’

‘Jawel, maar ik moet gewoon terug. Het spijt me, Danny.’ Mika wankelde en greep zijn stok stevig vast, maar de beelden begonnen al te komen: een klein figuurtje, struikelend, over een einde-loos veld van smeulend puin; een grote, zwarte gedaante die als een reusachtige kraai boven hem klapwiekte; een jas, bevolkt door een troep krijsende marionetten die hem achtervolgde en hem eens en voor altijd te pakken probeerde te krijgen.

Toen hij tegen de muur leunde begonnen de beelden te vervagen, maar zijn knieën begaven het en hij voelde zichzelf op de grond glijden. In zijn oren klonk een diep galmend geluid en toen werd alles zwart.

Hij wist niet hoeveel tijd er was verstreken, maar opeens voelde hij Danny’s hand tegen zijn wang tikken.

‘Wakker worden, opa.’

Iemand aan de overkant van de straat riep iets. Hij kon niet horen wat de man zei. *Als hij net als ik een Jood is mag hij daar niet op de stoep lopen. Heeft hij het nog niet gehoord? Het is verboden om op het trottoir te lopen. Of is hij misschien een Duitser?*

De vreemdeling stak de straat over.

‘Hier, neem een slok, misschien helpt dat.’ Danny drukte een kleine, zilveren zakflacon tegen zijn mond. Hij kleefde aan zijn lippen.

‘Alles in orde?’ De man van de overkant boog zich over hem heen, vriendelijk, bezorgd, diepe rimpels in zijn voorhoofd. Hij droeg bij nader inzien geen uniform, maar een wollen muts en sjaal.

Maar vertrouw nooit de glimlach van een vreemde. Moet opstaan. Mag hier niet doodgaan.

Danny hield de flacon weer bij zijn lippen. Mika nam een grote slok en begon te hoesten.

‘Wil je me dood hebben? Wat is dat?’

De man begon te lachen.

‘Stroh Rum, vijfenzeventig procent, uit Oostenrijk. Geknipt voor noodgevallen. Soms wek je er zelfs de doden mee tot leven. Gaat het weer een beetje?’

‘Ja, bedankt.’ Mika schudde zich als een hond die uit het water komt.

‘Kun je opstaan?’ Danny kwam naast hem staan. ‘Ik kan een ambulance bellen.’

‘Nee, het gaat wel. Echt waar. Je moet me alleen even overeind helpen.’

Daniel en de man grepen elk een arm en hesen hem overeind. Mika’s benen voelden vreemd en op de een of andere manier heel ver weg, alsof hij door de verkeerde kant van een verrekijker keek. Hij stampte een paar keer met zijn voeten op de bevroren grond.

‘Het gaat alweer, dank u. Ik moet naar huis.’ Zijn hoofd deed pijn.

‘Weet je zeker dat je kunt lopen, opa? Kun je niet beter een taxi nemen?’

Mika glimlachte. Sinds ze uit de metro waren gestapt hadden ze nog geen auto gezien. Zorgeloosheid hoorde bij de magie van de eerste sneeuw.

‘Nee, laten we maar gewoon gaan. En dank u, mijnheer, voor de rum – die zal zeker helpen!’

Danny gaf hem zijn stok. Ze spraken niet, maar Daniel stak zijn arm door die van Mika en ondersteunde hem bij hun tocht door de besneeuwde stad. Mika protesteerde niet. Sterker nog, hij was de jongen dankbaar.

Ze namen de metro en na opnieuw een korte wandeling bereikten ze eindelijk het appartementencomplex waar Mika woonde. De lift bracht hen naar de vijfde etage. Nadat hij de deur had geopend, ontdeed Mika zich snel van zijn jas en sjaal en werd hij opeens heel levendig.

‘Danny, wil je voor mij naar de klerenkast in de slaapkamer gaan en dat grote bruine pakket voor me pakken dat achter de kleding ligt?’

De doos stond daar al vele jaren. De dag voordat hij zijn vrouw ten huwelijk had gevraagd, had Mika hem zorgvuldig opgeborgen. Hij was destijds achtentwintig en had hem sindsdien slechts

één keer geopend, afgelopen oktober, toen hij er één laatste voorwerp aan had toegevoegd.

Daniel reikte diep in de klerenkast en trok de doos tevoorschijn. Even wankelde hij onder het gewicht ervan.

‘Zitten er soms bakstenen in?’

‘Nee, breng hem maar hier.’ Mika’s handen beefden toen Daniel de doos voorzichtig voor hem neerzette. Zijn vingers gleden over het gekreukte bruine papier en betastten het pakket voorzichtig aan alle kanten. Toen sneed hij, met een plotselinge beweging, met een scherp keukenmes het touw door. Het was niet meer nodig het voorzichtig los te peuteren – hij zou het nooit meer dichtmaken. Hij pakte de doos en tilde langzaam het deksel eraf. De geur was overweldigend, scherp en doordringend.

‘Wat is dat, opa?’

‘Ik wil je vertellen wat er in het getto is gebeurd. Voordat ik doodga wil ik je dat vertellen. Ik wil je de waarheid vertellen – aan jou en aan mijn eigen hart, aan je moeder en misschien wel de wereld.’ Met twee handen haalde hij een enorme jas tevoorschijn. Dik en zwart. Het deed hem denken aan de grote zwarte hond die hij vorige week dood had gevonden bij de ingang van Madison Park, alsof hij daar ter plekke door de bliksem was getroffen. Maar in zijn oude jas zat nog leven.

Hij tilde hem uit de doos en stak zijn armen in de donkere mouwen. Net als toen hij nog een jongen was, leek de jas hem ook nu weer te groot, terwijl hij hem tegelijkertijd paste als een tweede huid. Het leek wel of het de jas van een sjamaan was, zo gemakkelijk was het voor hem er geesten en herinneringen uit op te roepen. Hij pakte Daniels hand en haalde diep adem.

‘Toen we dat kleine theatertje passeerden, is je toen dat aanplakbiljet opgevallen – DE POPPENSPELER VAN WARSCHAU?’

Daniel schudde zijn hoofd en keek naar zijn grootvader, wiens ogen opgewonden schitterden.

‘Wel, in onze wijk in het getto werd ik vroeger “de jonge poppenspeler” genoemd, maar ze hadden me evengoed “de jongen met de zakken” kunnen noemen.’

‘Ben je daar zo van geschrokken?’ vroeg Daniel. Mika knikte.

‘Danny, de soldaten hebben nooit de geheime wereld in mijn jas gevonden, de zakken in de zakken. Deze jas heeft een geheel eigen magie, zie je. Maar ik zal bij het begin beginnen. En je precies vertellen hoe het is gebeurd.’